

2004 YILINDA BANKACILIK SEKTÖRÜ

Dr. Öztin Akgüç

II. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Kamu sektöründen 2001 yılı bunalımından sonra bankacılık sektörüne doğrudan ve dolaylı biçimde aktarılan 60,0 katrilyon TL (milyon YTL) dolayında hesaplanan kaynak, sektörü yeniden yapılandırma programı, ekonomide büyümenin hızlanması, dünya ekonomisinin yükseliş evresinde oluşu, TL'nin özellikle USD'ye karşı değer kazanması, bankacılık sektörünü olumlu yönde etkilemiştir.

2004 yılında bankacılık sektörü ekonomiden daha hızlı büyüdüğünden, banka varlıklarının (aktifinin), bankalardaki mevduatın ve banka kredilerinin GSMH'ye oranları yükselmiştir. Anılan yılda bankaların toplam varlıkları (toplam aktifi, bilanço büyüklüğü) cari fiyatlarla yüzde 22,7 toplam mevduatı yine aynı oranda yüzde 22,7, toplam kredileri de yüzde 47,5 oranında artmıştır. Bu gelişme sonucu banka varlıklarının (toplam aktifin) GSMH oranı yüzde 71,5'e mevduat/GSMH oranı yüzde 46,0'ya, banka kredileri/GSMH oranı da yüzde 24,0'a yükselmiştir. Bu yükselişe karşı, bankacılık sistemimizin yukarıda özetlenen büyüklük göstergeleri, dünyada orta gelirli ülkeler grubuna göre dahi düşüktür. Bankacılık sektörümüzün büyüklüğü, gelişmiş ekonomilerdeki büyükçe tek bir banka boyutundadır. 2004 yılında büyüme ve mali performans iyileşmesi daha çok kamusal sermayeli ticaret bankalarından kaynaklanmıştır.

2004 yılında banka sayısında iki azalışa, banka sayısının 50'den 48'e gerilemesine karşın, banka şube ve bankalarda çalışanların sayılarında artış olmuş, banka şube sayısı 140 artışla 6.106'ya yükselirken, bankalarda çalışanların sayısı da yüzde 3,2 oranında artış göstermiştir.

Bankalar genelinde bu olumlu gelişmelere karşın, mali performans bir önceki yıla göre belirgin bir iyileşme göstermemiş, hatta özel sermayeli bankalarda kötüleşmiş, bankalarda pozisyon açıkları büyümüş, artan tüketici kredileri bankalara yeni riskler getirmiş, özkaynaklarda yapısal sorunlar giderilememiştir.

Bankalara ilişkin 2004 yılındaki gelişmeler, sayısal ve ayrıntılı olarak, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK) verilerinden yararlanılarak aşağıda açıklanmıştır.

II. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER

II.1 KURUMSAL GELİŞME

1.1 Banka Sayısında Gelişme

Türkiye'de faaliyette bulunan banka sayısı, bir önceki yıla göre 2 azalarak, TCMB dışında 2004 yılı sonunda 48'e inmiştir. Ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı 1999 yılında 81 olarak bankacılık tarihimizin en yüksek düzeyine ulaşmışken, 1999 yılı sonrasında yaşanan ekonomik durgunluk ve özellikle 2001 krizi sonucu, hızlı bir azalış göstererek 2004 yılı sonunda 48'e gerilemiştir.

TABLO I: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar

<u>Banka Grupları</u>	<u>1999</u>	<u>2000</u>	<u>2001</u>	<u>2002</u>	<u>2003</u>	<u>2004</u>
I. Ticaret Bankaları	62	61	46	40	36	35
- Kamusal Sermayeli	4	4	3	3	3	3
- Özel Sermayeli	31	28	22	20	18	18
- Fon’daki Bankalar	8	11	6	2	2	1
- Yabancı Sermayeli	19	18	15	15	13	13
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar						
(Kalkınma ve Yatırım Bankaları)	19	18	15	14	14	13
- Kamusal Sermayeli	3	3	3	3	3	3
- Özel Sermayeli	13	12	9	8	8	8
- Yabancı Sermayeli	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>2</u>
TOPLAM	81	79	61	54	50	48

Kaynak: T. Bankalar Birliği

1999-2004 döneminde banka sayısındaki gelişmeler, banka grupları itibarıyla Tablo I’de verilmiştir.

1999 sonrasında gözlenen banka sayısındaki azalış 2004 yılında da sürmüştür. 2004 yılında yabancı sermayeli Credit Lyonnaise SA, yine yabancı sermayeli bir banka olan Credit Agricole Indosuez Türk AŞ’ye, TMSF yönetiminde bulunan Pamukbank, Türkiye Halk Bankası AŞ’ye devredilmiştir.

2004 sonu itibarıyla TCMB dışında faaliyette bulunan bankalardan 35’i ticaret bankası (mevduat kabul eden banka), 13’ü kalkınma ve yatırım bankası (mevduat kabul etmeyen banka) türündendir. Ticaret bankalarının 3’ü kamusal sermayeli (T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası, T. Vakıflar Bankası), 18’i özel sermayeli, 13’ü de yabancı sermayelidir. 2004 yılı sonu itibarıyla TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) yönetiminde tek bir banka, Bayındırbank bulunmaktadır.

Kalkınma ve yatırım bankalarının, başka bir deyişle mevduat kabul etmeyen bankaların 3’ü kamusal sermayeli (İller Bankası, Türkiye İhracat Kredi Bankası, Eximbank, Türkiye Kalkınma Bankası), 8’i özel sermayeli, 2’si de yabancı sermayelidir. Bu grupta bulunan Deutsche Bank AŞ, 2004 yılında BDDK’dan mevduat toplama yetkisi alarak, ticaret bankası statüsü almıştır. Bu nedenle mevduat toplamayan yabancı sermayeli banka sayısı, 2003 yılına göre bir eksilerek, 2’ye inmiştir.

1.2 Şube Sayısındaki Gelişmeler

1999 sonrası başlayan banka şube sayısındaki azalış eğilimi, 2004 yılında yön değiştirmiştir. Toplam banka şube sayısı (ulusal bankaların KKTC ve yabancı ülkelerdeki şubeleri dahil) 2004 yılında 140, yüzde 2,3 oranında artarak, 2004 yılı sonunda 6.106’ya yükselmiştir.

**TABLO II: Bankacılık Sektöründe Şube Sayısı
(1999-2004)**

<u>Banka Grupları</u>	<u>1999</u>	<u>2000</u>	<u>2001</u>	<u>2002</u>	<u>2003</u>	<u>2004</u>
I. Ticaret Bankaları	7.660	7.807	6.889	6.087	5.946	6.088
- Kamusal Sermayeli	2.865	2.834	2.725	2.018	1.971	2.149
- Özel Sermayeli	3.960	3.738	3.523	3.659	3.591	3.729
- Fon'daki Bankalar	714	1.073	408	203	175	1
- Yabancı Sermayeli	121	117	233	206	209	209
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar (Kalkınma ve Yatırım Bankaları)	31	30	19	19	17	18
- Kamusal Sermayeli	12	11	4	4	4	4
- Özel Sermayeli	16	16	12	12	10	12
- Yabancı Sermayeli	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>
TOPLAM	7.961	7.837	6.908	6.106	5.963	6.106

Kaynak: T. Bankalar Birliği

Banka şube sayısında 1999-2004 dönemindeki gelişmeler, ayrıntılı olarak Tablo II'de verilmiştir.

Banka şube sayısı (TCMB hariç, ulusal bankaların KKTC ve yabancı ülkelerdeki şubeleri dahil) 2000 yılında 7.837 olarak bankacılık tarihimizin en yüksek düzeyine ulaşmışsa da, 2001 Şubat krizinden sonra hızla azalarak 2003 yıl sonunda 5.963'e değin geriledikten sonra 2004 yılında 6.106'ya yükselmiştir. Böylece banka şubesi sayısı 2004 yılında ancak 1980'li yılların başlarındaki düzeyinde bulunmaktadır.

Banka şube sayısındaki azalış esas itibarıyla kamusal sermayeli bankalarla, Fon'daki bankalardan kaynaklanmıştır. Pamukbank'ın devredilmesine karşın, 1999-2004 döneminde kamusal sermayeli ticaret bankalarının şube sayısı yüzde 25,0 oranında azalmıştır. Fon'daki bankaların şube sayısı 1999 yılında 714 iken banka birleştirmeleri, banka devirleri, şube kapatmalar nedeniyle 2004 yılında bire düşmüştür.

Özel sermayeli ticaret bankalarının 1999-2004 döneminde şube sayısındaki azalış yüzde 5,8 düzeyinde kalmış; hatta söz konusu bankaların şube sayısı 2004 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3,8 oranında artış göstermiştir.

Yabancı sermayeli ticaret bankalarının şube sayısı bir önceki yıla göre artış göstermemekle beraber, 1999-2004 döneminde bu gruba giren bankaların Türkiye'de faaliyette bulunan şube sayısında yüzde 73,0'a yaklaşan artış olmuştur. Bu artışta en önemli etken kuşkusuz Demirbank'ın yabancı banka statüsünde olan HSBC Bank'a satışı olmuştur.

II. 2 BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ÇALIŞANLAR

Bankacılık sektöründe çalışanların sayısı, TCMB dışında, 2004 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3,2 oranında artarak 127.163'e yükselmiştir. Bankacılık sektöründe çalışanlar sayısında 1999-2004 dönemindeki gelişme, Tablo III'te verilmiştir.

TABLO III: Bankacılık Sektöründe Çalışanlar (Kişi)

<u>Banka Grupları</u>	<u>1999</u>	<u>2000</u>	<u>2001</u>	<u>2002</u>	<u>2003</u>	<u>2004</u>
I. Ticaret Bankaları	168.558	164.845	132.274	118.329	118.607	122.630
- Kamusal Sermayeli	72.007	70.191	56.108	40.158	37.994	39.467
- Özel Sermayeli	76.386	70.954	64.380	66.869	70.614	76.880
- Fon'daki Bankalar	15.980	19.815	6.391	5.886	4.518	403
- Yabancı Sermayeli	4.185	3.805	5.395	5.416	5.481	5.880
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar (Kalkınma ve Yatırım Bankaları)	<u>5.430</u>	<u>5.556</u>	<u>5.221</u>	<u>4.942</u>	<u>4.642</u>	<u>4.533</u>
TOPLAM	173.988	170.401	137.495	123.271	123.249	127.163

Kaynak: T. Bankalar Birliği

2004 yılında bankalarda çalışan sayısında artışa karşın, 1999-2004 döneminde bankalarda çalışan sayısı 46.825 kişi, yüzde 26,9 azalış göstermiştir.

Çalışan sayısında azalış da esas itibarıyla kamusal sermayeli ticaret bankalarıyla, Fon'daki bankalardan kaynaklanmıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında çalışan sayısında Pamukbank'ın T. Halk Bankası'na devri nedeniyle 2004 yılında yüzde 3,9 oranında artış olmakla beraber; kamusal sermayeli ticaret bankalarında çalışan sayısı 1999-2004 döneminde yüzde 45,2 oranında azalmıştır. Bunun sonucu kamusal sermayeli ticaret bankalarında çalışan sayısının, sektörde çalışanlara oranı 1999 yılında yüzde 41,4 düzeyinde iken, bu pay 2004 yılında yüzde 31,0'a gerilemiştir.

Fondaki bankalarda çalışanların sayısı, 1999 yılında 15.980 iken bu sayı 2003 yılında 4.518, 2004 yılında da 403'e inmiştir. Fon yönetiminde 2004 sonu itibarıyla tek bir bankanın kalması, çalışan sayısında bu denli azalışa yol açmıştır.

Özel sermayeli ticaret bankalarında çalışan sayısı, yüzde 8,9 gibi belirgin bir oranda artarak 2004 yılı sonunda 76.880 kişiye yükselmiştir. Bu sayı, 1999 yılında özel sermayeli ticaret bankalarında çalışan sayısından da daha yüksektir. Özel ticaret bankalarında çalışanlar, 1999 yılında bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 43,9'unu oluştururken, bu oran 2004 yılı sonunda yüzde 60,5'e yükselmiştir.

Yabancı sermayeli ticaret bankalarında çalışan sayısı 2004 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 7,3 oranında artarak 5.880 kişiye yükselmiştir. Bu sayı, 1999 yılı düzeyinin de yüzde 40,0 üstündedir.

Yabancı sermayeli bankaların, banka çalışanı olarak sektördeki payı 1999 yılında yüzde 2,4 iken, bu pay 2004 yılında yüzde 4,6'ya yükselmiştir. Bu yükselişte kuşkusuz Demirbank'ın HSBC Bank'a satışı etkili olmuştur.

Mevduat toplamayan bankalarda (kalkınma ve yatırım bankalarında) çalışan sayısında azalış 2004 yılında da sürmüştür. Söz konusu bankalarda çalışan sayısı 2004 yılında yüzde 2,3 oranında azalarak 4.533'e inmiştir. Bu azalışta kuşkusuz Deutsche Bank'ın mevduat toplama yetkisi alarak ticaret bankası statüsüne dönüşmesi etkili olmuştur. Mevduat toplamayan bankalarda çalışanlar, 1999 yılında tüm sektörde çalışanların yüzde 3,1'ini oluştururken, 2004 yılında bu pay hafifçe artarak 3,6'ya yükselmiştir.

II.3 BANKALARIN VARLIK (AKTİF) BÜYÜKLÜĞÜ VE YAPISI

2004 yılında bankaların varlık (aktif) büyüklüğünde gelişme, banka grupları itibarıyla, 2003 yıl sonuna göre değişim oranları ile birlikte Tablo IV'te verilmiştir.

TABLO IV: Bankaların Varlık (Aktif) Büyüklüğü
(31 Aralık 2004)

	Toplam Varlık		Değişim (2004/2003) %	
	TL (Trilyon)	USD(Milyon)	TL	USD
<u>Banka Grupları</u>				
I. Ticaret Bankaları	295.125	220.852	23.2	28.5
- Kamusal Sermayeli	106.903	79.999	28.6	34.1
- Özel Sermayeli	175.937	131.659	23.7	28.9
- Fon'daki Bankalar	1.938	1.451	(72.8)	(71.7)
- Yabancı Sermayeli	10.347	7.743	49.0	55.4
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar				
(Kalkınma ve Yatırım Bankaları)	<u>11.327</u>	<u>8.476</u>	<u>10.3</u>	<u>15.1</u>
TOPLAM	306.452	229.328	22.7	27.9

Kaynak: T. Bankalar Birliği

Not: Eksiler ( ) içinde gösterilmektedir.

Bankaların toplam varlıkları (aktifi) 306.452 trilyon TL -milyar YTL-'ye, USD bazında da 229.328 milyon USD'ye yükselmiştir. Banka varlıkları; 2003 yıl sonuna göre, cari fiyatlarla TL bazında yüzde 22,7 oranında artarken, USD bazında yüzde 27,9 oranında artmıştır.

2004 yılında TEFE'nin aralık ayı sonu itibarıyla 12 aylık dönemde yüzde 13,8 oranında arttığı dikkate alındığında, varlık artışı, TEFE'ye göre düzeltildiğinde, reel olarak yüzde 7,8 oranında arttığı hesaplanmaktadır. 2003 yılında ise banka varlıkları reel olarak yüzde 3,1 oranında artmış idi. 2004 yılında banka varlıklarının bir önceki yıla göre daha hızla artması Banka Varlıkları/GSMH oranının yüzde 70,0'dan yüzde 71,5'e yükselmesine yol açmıştır.

2004 yılında ticaret bankalarında varlık artış hızı cari fiyatlarla 23,2'ye ulaşırken, mevduat toplamayan bankalarda, başka bir deyimle kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 10,3 düzeyinde kalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda yer alan Deutsche Bank'ın 2004 yılında mevduat toplama yetkisi alarak ticaret bankaları grubuna dahil olması, cari fiyatlarla, bu düşük büyüme hızında, gerçekte reel küçülmede etkili olmuştur.

Ticaret bankaları kategorisinde varlık artışı açısından en hızlı büyüyen banka grubu, cari fiyatlarla yüzde 49,0 oranında artışla yabancı sermayeli bankalar olmuştur. Bunu yüzde 28,6 oranında artışla kamusal sermayeli ticaret bankaları ve yüzde 23,7 oranında artışla da özel sermayeli ticaret bankaları izlemiştir. Fon'daki bankalardaki küçülme 2004 yılında da sürmüştür, Pamukbank'ın T. Halk Bankası'na devri sonucu, Fon'daki bankalar varlık toplamı açısından yüzde 72,8 oranında küçülmüştür.

Ticaret bankaları grubunda, varlık büyüklüğü açısından, 2004 yılı sonunda bir önceki yıla göre, yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 2,9'dan yüzde 3,5'e, kamusal sermayeli bankaların payı yüzde 34,7'den yüzde 36,2'ye yükselirken, özel sermayeli bankaların payı yüzde 59,4 ve yüzde 59,6 olarak hemen hemen değişme göstermemiş, Fon'daki bankaların payı ise yüzde 3,0'dan binde 7'ye gerilemiştir. Yinelendiği gibi bu gelişmelerde 2004 yılında Pamukbank'ın T. Halk Bankası'na devri,

Deutsche Bank'ın statü değiştirerek yabancı sermayeli ticaret bankalarına dahil olması bir ölçüde etkili olmuştur.

II. 3.1 BANKA VARLIKLARININ TL ve YP (YABANCI PARA) OLARAK AYRIMI

Banka varlıklarının TL ve YP olarak ayrımı 2003 ve 2004 yılları itibarıyla karşılaştırmalı olarak Tablo V'te verilmiştir.

TABLO V: Banka Varlıklarının Yapısı (TL-YP)
(2003-2004 /31 Aralık)

	Tutar (Trilyon TL)				Yüzde Pay (%)			
	2004		2003		2004		2003	
	TL	YP	TL	YP	TL	YP	TL	YP
Banka Grupları								
I. Ticaret Bankaları	186.957	108.168	146.071	93.414	63,3	36,7	61,0	39,0
- Kamusal Sermayeli	81.630	25.273	61.583	21.551	76,4	23,6	74,1	25,9
- Özel Sermayeli	96.967	78.970	74.218	68.053	55,1	44,9	52,2	47,8
- Fon'daki Bankalar	1.766	172	6.372	764	91,2	8,8	89,3	10,7
- Yabancı Sermayeli	6.594	3.753	3.898	3.046	63,7	36,3	56,1	43,9
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar								
(Kalkınma ve Yatırım Bankaları)	<u>6.704</u>	<u>4.623</u>	<u>5.593</u>	<u>4.672</u>	<u>59,2</u>	<u>40,8</u>	<u>54,5</u>	<u>45,5</u>
TOPLAM	193.661	112.791	151.664	98.086	63,2	36,8	60,7	39,3

Kaynak: T. Bankalar Birliği (TTB)

Banka varlıklarının TL ve YP olarak bileşimi, yapısı ya da kompozisyonu, 2004 yılında 2003 yılına göre değişmiş, sektör genelinde TL varlıkların payı yüzde 60,7'den yüzde 63,2'ye yükselirken, YP varlıkların payı yüzde 39,3'ten yüzde 36,8'e gerilemiştir. Bu gelişmede kuşkusuz TL'nin 2004 yılında da genelde yabancı paralara karşı reel olarak değer kazanması etkili olmuştur.

Ticaret bankaları grubunda, 2004 yılında, varlıkların yüzde 63,3'ü TL iken, bu oran mevduat toplamayan bankalarda (kalkınma ve yatırım bankalarında) yüzde 59,2 olmaktadır. Ticaret bankaları grubunda da bankaların varlık yapısı birbirinden farklılık göstermektedir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında TL varlıkların toplam varlıklar içindeki payı yüzde 76,4'e değin yükselirken, bu pay yabancı sermayeli ticaret bankalarında yüzde 63,7'ye, özel sermayeli bankalarda da yüzde 55,1'e inmektedir.

Kamusal sermayeli ticaret bankalarının varlık yapısı ile, özel bankaların varlık yapıları arasında, TL-YP dağılımı olarak belirgin fark gözlenmektedir. 2004 sonu itibarıyla kamusal sermayeli ticaret bankalarının varlıklarının önemli bir bölümü, dörtte üçten biraz fazlası TL varlıklardan oluşmaktadır.

Buna karşı özel sermayeli bankalarda varlıkların TL-YP dağılımı hemen hemen dengelidir.

Tablo V'te izlenebileceği gibi, tüm banka gruplarında TL varlıkların payı, bir önceki yıla göre artarken, YP varlıkların payı azalmıştır.

II.4 BANKA KREDİLERİNDE GELİŞMELER

2004 yılında banka kredilerinde gelişmeler, banka grupları itibarıyla Tablo VI'da verilmiştir.

Banka kredilerinin boyutu 2004 yıl sonu itibarıyla 103.241 trilyon TL'ye -milyar YTL'ye- ulaşmıştır. USD bazında banka kredilerinin boyutu, yıl sonu cari döviz kuru ile 77.259 milyon USD'dir. Banka kredileri 2004 yılında cari fiyatlarla yüzde 47,5, cari döviz kuru ile de USD bazında yüzde 54,0 oranında artış göstermiştir. Yıllık TEFE artışına göre enflasyon düzeltilmesi yapıldığında banka kredilerinde reel artış yüzde 29,6 gibi yüksek oranda hesaplanmaktadır. Bir önceki yılda da banka kredileri reel olarak yüzde 9,0 oranında artış göstermiş idi. Banka kredilerinde hızlı artış sonucu krediler/varlık-kaynak- toplamı oranı yüzde 28,0'dan yüzde 33,7'ye yükselirken, krediler/GSMH oranı da yüzde 24,0 yükselmiştir. Krediler/varlık-kaynak- toplamı ve krediler/GSMH oranlarındaki bu yükselişe karşın, ulaşılan düzey orta gelirli ülkeler grubu verilerine göre dahi çok düşüktür.

TABLO VI: Banka Kredilerinde Gelişmeler
(31 Aralık 2004)

	Toplam Krediler		Değişim (2004/2003) %	
	TL (Trilyon)	USD(Milyon)	TL	USD
Banka Grupları				
I. Ticaret Bankaları	95.976	71.822	51,4	58,2
- Kamusal Sermayeli	21.538	16.118	69,2	76,6
- Özel Sermayeli	69.622	52.100	48,2	54,8
- Fon'daki Bankalar	26	19	(97,1)	(97,1)
- Yabancı Sermayeli	4.790	3.585	72,8	80,4
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar				
(Kalkınma ve Yatırım Bankaları)	<u>7.265</u>	<u>5.437</u>	<u>10,0</u>	<u>14,8</u>
TOPLAM	103.241	77.259	47,5	54,0

Kaynak: T. Bankalar Birliği (TBB)

Ticaret bankalarının açmış olduğu krediler cari fiyatlarla yüzde 51,4 oranında artarken, mevduat toplamayan (kalkınma ve yatırım) bankalarda kredi genişlemesi yüzde 10,0 düzeyinde kalmış; söz konusu bankalarda reel kredi daralması olmuştur. Bu gelişme sonucu, ticaret bankalarının toplam banka kredileri içindeki payı yüzde 93,0'a yükselirken, mevduat toplamayan (kalkınma ve yatırım) bankaların payı yüzde 7,0'a değin gerilemiştir.

Ticaret bankaları arasında kredileri en hızlı genişleyen banka grubu yabancı sermayeli bankalar olmuştur. Kredi artışı, cari fiyatlarla yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72,8'e yükselirken, kamusal sermayeli bankalarda yüzde 69,2 olmuş, özel sermayeli bankalarda ise yüzde 48,2 düzeyinde kalmıştır. Pamukbank'ın devri nedeniyle Fon'daki banka sayısı bire indiğinden, Fon'daki bankaların kredileri bir önceki yıla göre yüzde 97,1 oranında daralmıştır. 2004 yılındaki gelişmeler sonucu, ticaret bankaları kredileri içinde özel bankaların payı, bir önceki yıla göre yüzde 74,1'den yüzde 72,5'e gerilerken, kamusal sermayeli bankaların payı yüzde 20,1'den yüzde 22,4'e, yabancı sermayeli bankaların payı da yüzde 4,4'ten yüzde 5,0'a yükselmiştir. 2004 yıl sonunda Fon'daki Bayındır Bank'ın ticaret bankaları kredileri içindeki payı onbinde 3'e değin inmiştir.

II.4.1 KREDİLERİN TÜRLERE GÖRE DAĞILIMI

Kredilerin 2004 yıl sonu itibarıyla türlere göre dağılımı, 2003 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo VII'de verilmiştir.

TABLO VII: Kredi Türlerine Göre Dağılımı (*)

Kredi Türü	Aralık/2003 (%)	Aralık/2004 (%)
İskonto ve İştirah Senetleri	0,7	0,4
İhracat Kredileri	17,5	13,9
İhracat Garantili Yatırım Kre.	2,7	2,3
Yatırım Kredileri	3,3	3,3
İşletme Kredileri	14,3	18,3
İhtisas Kredileri	2,2	3,2
Fon Kaynaklı Krediler	7,4	5,0
Tüketici Kredileri	9,0	13,1
Kredi Kartları	10,9	14,3
Diğer Krediler	<u>32,0</u>	<u>25,6</u>
TOPLAM	100,0	100,0

Kaynak: BDDK

(*) İller Bankası hariç

Kredilerin dağılımında dikkati çeken gelişme, 2003 yılında kredi kartları ile birlikte yüzde 19,9 oranında paya sahip olan tüketici kredileri, 2004 yılında yüzde 27,4 payla banka kredileri içinde ilk sıraya yükselmiştir. Riskin çok sayıda kredi kullanıcısına yayılması ve faiz oranının yüksekliği, bankaları daha çok tüketici kredisi vermeye özendirilmektedir. Banka kredileri arasında daha çok alacak finansmanına yönelik kısa süreli işletme kredilerinin payının yüzde 14,3'ten yüzde 18,3'e yükselmesi de bankaların 2004 yılında kredili satışların fonlanmasına yönelmelerinin başka bir göstergesini oluşturmaktadır. Dışsattımın hızla, USD bazında yüzde 32,7 oranında arttığı bir dönemde, banka kredileri arasında ihracat kredilerinin payının yüzde 17,5'ten yüzde 13,9'a, ihracat garantili yatırım kredilerinin payının da yüzde 2,7'den yüzde 2,3'e gerilemesi, ihracatçıların finansmanda banka kredilerinden daha çok yurtdışı kaynaklardan yararlandıklarını göstermektedir. Banka kredilerinin maliyetlerinin yüksekliği, ödeme gücü yüksek özel firmaları daha çok yurtdışından döviz kredisi kullanmaya özendirilmektedir. Banka kredileri arasında yatırım kredilerinin payı yüzde 3,3 gibi düşük düzeyde olup, 2004 yılında da yatırım kredilerinin bu düşük payı değişim göstermemiştir. Kredilerin türlere göre dağılımını gösteren Tablo VII, bankaların, daha çok tüketici kredilerine ve kredili satış finansmanına yöneldiklerini ve bu eğilimin 2004 yılında daha da güçlendiğini ortaya koymaktadır.

II.4.2 TÜKETİCİ KREDİLERİ VE KREDİ KARTLARI

Banka kredileri arasında 2004 yılında pay olarak ilk sıraya yükselen tüketici kredileri ve kredi kartlarında gelişmeler, 2003 yılı ile karşılaştırmalı olarak daha ayrıntılı biçimde Tablo VIII'de gösterilmiştir.

TABLO VIII :Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları
(Trilyon TL – Milyon YTL)

	<u>Aralık/2003</u>	<u>Aralık/2004</u>	<u>Değişim 2004/2003 %</u>
Tüketici Kredileri	5.331	11.831	121,9
- Konut	506	2.008	296,8
- Taşıt	1.655	3.974	140,1
- Diğer	3.169	5.850	84,6
Tüketici Kredileri (Döviz Endeksli)	482	900	86,7
- Konut	280	624	122,9
- Taşıt	122	221	81,1
- Diğer	80	56	(30,0)
Kredi Kartları	<u>7.030</u>	<u>13.920</u>	<u>98,0</u>
TOPLAM	12.842	26.651	107,5

Kaynak: BDDK

Bir tür tüketici kredisi olan kredi kartları ile birlikte tüketici kredileri, 2004 yılında cari fiyatlarla yüzde 107,5 oranında artarak 12.842 trilyon TL -milyar YTL-'den 26.651 trilyon TL -milyar YTL-'ye yükselmiştir.

Tüketici kredileri artışında ilk sırayı konut kredileri almaktadır. Konut kredileri, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla yüzde 296,8 oranında artışla, taşıt kredilerinin de önüne geçmiştir. 1994 yılından sonra durgun olan hatta dönem dönem daralma gösteren inşaat sektöründe 2004 yılında canlanma, parasal birikimlerin döviz, faiz hatta menkul kıymetler borsasından konuta kayması, konut kredilerinde belirgin bir artışa yol açmıştır. 2004 öncesinde tüketici kredilerini sürükleyen taşıt kredileri, 2004 yılında artış hızı açısından ikinci sıraya gerilemiştir. Böyle olmakla beraber taşıt kredilerinde artış yüzde 140,1 gibi yüksek düzeydedir.

Doğrudan tüketici kredilerinde artış yüzde 121,9 gibi daha yüksek bir düzeyde olup, kredi kartları yolu ile tüketici kredisi kullanımında artış yüzde 98,0 olarak daha düşük düzeydedir. Bu farklılık, konut kredisi kullanımı ve bankaların kredi kartı yoluyla kullanılan kredilere daha yüksek faiz uygulamaları ile açıklanabilir.

II.4.3 BANKA KREDİLERİNİN MÜŞTERİ SAYISINA GÖRE DAĞILIMI

Banka kredilerinin kredi dilimleri itibarıyla müşteri sayısına göre dağılımı 2003 ve 2004 yılları Aralık ayı sonu itibarıyla karşılaştırmalı olarak Tablo IX'da verilmiştir.

TABLO IX: Toplam Kredilerin Büyüklük ve Müşteri Sayısına Göre Dağılımı (*)

<u>Kredi Dilimi</u>	<u>Aralık 2003</u>		<u>Aralık 2004</u>	
	<u>Müşteri Sayısı</u>	<u>Dağılım</u>	<u>Müşteri Sayısı</u>	<u>Dağılım</u>
1 milyon YTL'den büyük krediler	7.652	0,04	7.250	0,03
501 bin YTL-1 milyon YTL	4.072	0,02	7.355	0,03

101 bin YTL-500 bin YTL	20.288	0,11	37.389	0,15
50 bin YTL-100 bin YTL	27.673	0,15	55.347	0,22
50 bin YTL'den küçük	<u>18.647.204</u>	<u>99,68</u>	<u>25.060.892</u>	<u>99,57</u>
TOPLAM	18.706.862	100,-	25.168.233	100,-

Kaynak: BDDK

(*) İller Bankası hariç

2004 sonu itibarıyla bankaların kredi müşterilerinin onbinde 3'ü, kullanıcı başına 1 trilyon TL -milyar YTL'den- daha büyük tutarda kredi kullanırken; kredi müşterilerinin yüzde 99,57'si, kullanıcı başına 50 milyar TL -50 bin YTL-'den daha az tutarda kredi kullanmaktadır. 2004 yılında bankaların kredi müşterisi sayısı, bir önceki yıla göre yüzde 34,5 oranında artarak 25.168.233'e yükselmiştir. Bu artışın yüzde 99,3'ü 50 milyar TL -bin YTL-'den daha az kredi kullananlar grubunda gerçekleşmiştir.

2004 yılında, 2003 yılına göre, 1 trilyon TL -milyar YTL-'den daha fazla kredi kullanan sayısında bir azalma olurken, 50 milyar TL -50 bin YTL-'den küçük krediler başta olmak üzere, diğer kredi dilimleri kullanıcılarında artış görülmektedir. Bu gelişme 2004 yılında bireysel tüketici kredisi ve kredi kartı kullanıcılarındaki artış ile büyük kredi kullanıcılarının, banka kredileri dışında alternatif finansman yollarına yönelmeleriyle açıklanabilir.

BDDK verilerine göre, 2004 yıl sonu itibarıyla banka kredilerinin yüzde 43,0'lık bölümü, banka kredi müşterilerinin yaklaşık onbinde 3'ünü oluşturan, 1 trilyon TL -1 milyar YTL-'den büyük kredi kullanıcıları tarafından kullanılmaktadır. Buna karşı banka kredisi kullanıcılarının yüzde 99,57'sini oluşturan, 50 milyar TL -50 bin YTL-'den daha az kredi kullanıcıları, toplam banka kredilerinin yüzde 39,0'ından yararlanabilmektedir. Böyle olmakla beraber; 2004 yılında, 2003 yılına göre, 1 trilyon TL -1 milyar YTL-'den daha fazla kredi kullananların toplam krediler içindeki payı, 13 puanlık bir azalışla yüzde 43,0'a gerilerken, 50 milyar TL -50 bin YTL-'den daha az kredi kullananların payı 10 puan artışla yüzde 39,0'a yükselmiştir.

II.4.4 BANKA KREDİLERİNİN TL-YP DAĞILIMI

Banka grupları itibarıyla banka kredilerinin TL-YP (yabancı para) dağılımı, 2004 ve 2003 yılları itibarıyla karşılaştırmalı olarak Tablo X'da verilmiştir.

TABLO X: Banka Kredilerinin TL-YP Dağılımı
(Trilyon TL-Milyar YTL)

Banka Grupları	Tutar		Yüzde Pay (TL-YP)	
	Aralık/2003	Aralık/2004	Aralık/2003	Aralık/2004
I. Ticaret Bankaları	63.384	95.976		
TL	34.520	61.680	54,5	64,3
YP	28.864	34.296	45,5	35,7
- Kamusal Sermayeli	12.732	21.538		
TL	10.334	17.924	81,2	83,2
YP	2.938	3.614	18,8	16,8
- Özel Sermayeli	46.963	69.622		
TL	22.106	40.650	47,1	58,4

YP	24.857	28.972	52,9	41,6
- Yabancı Sermayeli	2.772	4.790		
TL	1.324	3.088	47,8	64,5
YP	1.448	1.702	52,2	35,5
- Fon Bankaları	917	27		
TL	632	19	68,9	70,4
YP	285	8	31,1	29,6
II. Kalkınma ve Yatırım Bank.				
(Mevduat Toplamayan)	6.606	7.295		
TL	3.052	3.871	46,2	53,1
YP	3.554	3.394	53,8	46,9
Sektör TOPLAM	69.990	103.241		
TL	37.573	65.551	53,7	63,5
YP	32.417	37.690	46,3	36,5

Kaynak: TBB

Tablo, 2004 yılında banka kredilerinin TL-YP dağılımında bir önceki yıla göre belirgin bir değişme olduğunu ortaya koymaktadır. Gerçekten 2004 yılında bankalar genelinde TL kredilerde yaklaşık yüzde 74,5 oranında artışa karşılık, YP kredilerde yüzde 16,3 gibi çok düşük düzeyde kalması, kredilerin TL-YP olarak dağılımını değiştirmiştir. 2003 yıl sonunda banka kredilerinin yüzde 53,7'si TL, yüzde 46,3'ü YP şeklinde ise, bu yapı 2004 yıl sonunda yüzde 63,5 TL, yüzde 36,5 YP kredi şeklini almıştır. Banka kredileri arasında tüketici kredilerinin payının artması, tüketici kredileri arasında döviz veya dövize endeksli kredilerin payının çok düşük düzeyde oluşu, TL kredilerin karlılığının bankalar açısından çok daha yüksek oluşu, kredilerin para türleri olarak dağılımının değişmesinde etkili olmuştur.

Banka grupları itibarıyla incelendiğinde, kamusal sermayeli bankaların ağırlıklı olarak TL kredisi verdikleri görülmektedir. 2004 yılında söz konusu bankalarda TL kredilerin payı yüzde 83,2'ye değin yükselirken YP kredilerin payı yüzde 16,8'e gerilemiştir.

Özel sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalarda 2003 yılı sonunda YP kredilerin payı TL kredilerinden daha yüksek iken, bu yapı 2004 yılında dramatik biçimde değişmiştir. Özel sermayeli bankalarda TL kredilerin payı yüzde 47,1'den yüzde 58,4'e yükselirken, yabancı sermayeli bankalarda daha belirgin biçimde yüzde 47,8'den yüzde 64,5'e yükselmiştir. Özel sermayeli ve ticaret sermayeli bankalar, 2004 yılında döviz pozisyon açıklarını büyüterek, YP borçlanıp TL kredi vererek, faiz arbitrajı yaparak, karlılıklarını artırmaya çalışmışlardır.

II.4.5 TAKİPTEKİ KREDİLER

Takipte ya da tahsili gecikmiş alacaklarda (TGA) ve takipteki kredilerin (karşılık ayrılmadan önceki brüt tutarlarının) toplam kredilere oranındaki gelişmeler Tablo XI'de verilmiştir.

TABLO XI: Takipteki Krediler (Alacaklar) (%)

<u>Takipteki Krediler/Toplam Kredi</u>		<u>Özel Karşılık/Takipteki Kredi</u>	
<u>Aralık/2003</u>	<u>Aralık/2004</u>	<u>Aralık/2003</u>	<u>Aralık/2004</u>

Banka Grupları

I. Ticaret Bankaları	13,0	6,0	89,0	88,0
- Kamusal Sermayeli	34,0	11,0	98,0	96,0
- Özel Sermayeli	7,0	5,0	80,0	84,0
- Yabancı Sermayeli	4,0	3,0	79,0	75,0
- Fon'daki Bankalar	90,0	458,0	75,0	87,0
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar				
(Kalkınma ve Yatırım)	<u>3,0</u>	<u>3,0</u>	<u>90,0</u>	<u>87,0</u>
Sektör Toplamı	12,0	6,0	89,0	88,0

Kaynak: TBB

Bankaların takipteki kredileri (alacakları) 2004 yılında salt tutar olarak azaldığı gibi, takipteki kredilerin toplam varlıklara ve toplam kredilere oranları da belirgin biçimde düşmüştür.

2003 yılında bankaların takipteki kredileri 8.629 trilyon TL olarak toplam aktiflerinin (varlıklarının) yüzde 3,5'ini oluştururken, 2004 yılında takipteki krediler 6.356 trilyon TL'ye gerileyerek, yüzde 26,3 oranında azalış göstermiş ve toplam varlıklara oranı da yüzde 2,1'e düşmüştür.

Bankalar genelinde Takipteki Krediler/Toplam Krediler oranı yüzde 13,0 iken, başka bir deyişle açılan kredilerin yüzde 13,0'ı takipteki iken, bu oran 2004 yılında yüzde 6,0'a düşmüştür. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 11,0 gibi görece olarak yüksek düzeyde iken, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 3,0 gibi düşük düzeye inmektedir. 2001 bunalımından sonra bankalarda takipteki kredilerin kredilere oranı yüzde 30,0 düzeyine yaklaşmış iken, izleyen yıllarda azalma göstererek yüzde 6,0'a değin gerilemiştir. İstanbul Yaklaşımı çerçevesinde kredilerin yeniden yapılandırılması, vade uzatmaları, ertelemeler, yeni ödeme planına bağlamalar takipteki kredilerdeki bu iyileşmede, olumlu gelişmede kuşkusuz etkili olmuştur.

Bankaların takipteki kredileri veya alacakları için yeterli tutarda karşılık ayırdıkları görülmektedir. Ayrılan karşılıkların takipteki kredilere oranı 2003 yılında yüzde 89,0 düzeyinde iken 2004 yılında da yüzde 88,0 olarak hemen hemen değişme göstermemiştir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında ayrılan karşılıkların takipteki kredilere oranı yüzde 96,0'a değin yükselmektedir.

II.5 MEVDUATTA GELİŞMELER

Ticaret bankalarının ana kaynağını, toplam kaynaklarının üçte ikisinden fazlasını yaklaşık yüzde 67'sini oluşturan mevduatta 2004 yılındaki gelişmeler Tablo XII'de verilmiştir.

TABLO XII: Bankalarda Mevduat

(31/12/2004)

	<u>Tutar</u>		<u>Değişim (2004/2003) %</u>	
	<u>TL (Trilyon)</u>	<u>USD (Milyon)</u>	<u>TL</u>	<u>USD</u>
Mevduat	197.394	147.717	22,7	28,0
TL	108.892	81.488	33,5	39,0
YP	88.502	66.229	11,7	17,0

Kaynak: TBB

2004 yılında bankalarda mevduat cari fiyatlarla yüzde 22,7, cari USD değeriyle de yüzde 28,0 oranında artarak 197.394 trilyon TL –milyon YTL-'ye, 147.717 milyon USD'ye yükselmiştir.

2004 yılında TL mevduat cari fiyatlarla yüzde 33,5 oranında artarken YP mevduatta artış yüzde 11,7 oranında kalmıştır. 108.892 trilyon TL – milyon YTL-'ye ulaşan TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre yüzde 50,7'den yüzde 55,2'ye yükselirken, YP mevduatın payı yüzde 49,3'ten yüzde 44,8'e gerilemiştir. YP mevduat yalnız Döviz Tevdiat Hesaplarından (DTH) oluşmamaktadır. Bankalar arası mevduatın bir bölümü de yabancı para cinsinden olduğundan YP mevduatın toplam mevduat içindeki payı DTH'lardan daha yüksektir.

2004 yılında da 2003 yılında olduğu gibi TL mevduatın YP mevduattan daha hızlı artması, TL mevduatın getirisinin daha yüksek oluşu ve ekonomide oluşan parasal birikimlerin TL yatırım araçlarına yönelmesiyle açıklanabilir.

II.5.1 MEVDUATIN BANKA GRUPLARI ARASINDA DAĞILIMI

Mevduatın, kamusal sermayeli, özel sermayeli, yabancı sermayeli ve Fon'daki bankalar olarak banka grupları arasında dağılımı, bir önceki yıla göre artış yüzdeleriyle, Tablo XIII'te verilmiştir.

TABLO XIII: Mevduatın Banka Grupları Arasında Dağılımı
(31/12/2004)

<u>Banka Grupları</u>	<u>Tutar</u> (Trilyon TL)	<u>Pay (%)</u>	<u>Değişim (%)</u> (2004/2003)
Kamusal Sermayeli	84.420	41,8	36,5
Özel Sermayeli	108.617	55,0	18,0
Fon'daki Banka	155	0,1	(96,8)
Yabancı Sermayeli	<u>6.202</u>	<u>3,1</u>	<u>75,0</u>
TOPLAM	197.394	100,0	22,7

Kaynak: TBB

2004 yılında banka grupları itibarıyla mevduat artış hızlarının farklı oluşu, mevduatın dağılımını değiştirmiştir. Mevduat en hızlı yabancı sermayeli bankalarda artmış, artış hızı cari fiyatlarla yüzde 75,0'a ulaşmıştır. Mevduat artış hızı açısından yabancı sermayeli bankaları yüzde 36,5 oranında artışla kamusal sermayeli ticaret bankaları izlemiş, özel sermayeli ticaret bankalarında ise mevduat artış hızı yüzde 18,0 düzeyinde kalmıştır. Fon yönetimindeki Pamukbank'ın T. Halk Bankası'na devri sonucu olarak, Fon'daki bankaların mevduatı yüzde 96,8 oranında azalmıştır.

2004 yılı sonunda, bir önceki yıla göre, toplam mevduat içinde kamusal sermayeli bankaların payı yüzde 37,5'ten yüzde 41,8'e, yabancı sermayeli bankaların payı da yüzde 2,2'den yüzde 3,1'e yükselirken, özel sermayeli bankaların payı yüzde 57,3'ten yüzde 55,0, Fon'daki bankaların payı da yüzde 3,0'dan binde "1"e gerilemiştir.

II.5.2 MEVDUATIN TÜRLERE GÖRE DAĞILIMI

2004 yılında mevduatın türlere göre dağılımı ve bu dağılımda bir önceki yıla göre oluşan değişimler, Tablo XIV'te gösterilmiştir.

TABLO XIV: Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı

<u>Mevduat Türü</u>	<u>Tutar</u> (Trilyon TL)	<u>Pay (%)</u>		<u>Değişim (%)</u>
		<u>2003</u>	<u>2004</u>	<u>(2004/2003)</u>
Tasarruf Mevduatı	62.523	31,7	28,2	37,8
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	6.397	3,2	2,8	42,2
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	22.905	11,6	11,0	29,3
Bankalar Arası Mevduat	6.328	3,2	3,4	15,1
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	13.880	7,0	7,6	13,2
Döviz Tevdiat Hesabı (DTH)	85.203	43,2	46,9	13,0
Altın Depo Hesabı	<u>157</u>	<u>0,1</u>	<u>0,1</u>	<u>...</u>
TOPLAM	197.394	100,0	100,0	22,7

Kaynak: TBB

Toplam mevduat içinde yüzde 3,0 dolayında paya sahip olan resmi kuruluşlar mevduatındaki yüzde 42,2 oranında artış bir yana bırakılacak olursa, gerçek kişilerin ticari faaliyetleri dışında kişisel olarak açtırdıkları TL tasarruf mevduat hesapları 2004 yılında en hızlı artışı göstermiştir. Tasarruf mevduatında artış hızı yüzde 37,8'e ulaşmıştır. Artış hızı açısından resmi kuruluşlar mevduatı ile tasarruf mevduatını, yüzde 29,3 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı, yüzde 15,1 oranında artışla bankalar arası mevduat, yüzde 13,2 oranında artışla diğer kuruluşlar mevduatı izlemiştir. 2004 yılında en yavaş artan mevduat türü yüzde 13,0 oranında artışla döviz tevdiat hesapları (DTH) olmuştur. TL mevduatın getirisinin yüksekliği, TL'nin USD'ye karşı reel değer kazanması, DTH'lardaki artışı sınırlandırmıştır.

Mevduat türlerinde farklı artış hızları, mevduat yapısını, kompozisyonunu da etkilemiştir. Toplam mevduat içinde tasarruf mevduatının payı yüzde 28,2'den yüzde 31,7'ye, ticari kuruluşlar mevduatının payı yüzde 11,0'dan yüzde 11,6'ya, resmi kuruluşlar mevduatının payı da yüzde 2,8'den yüzde 3,2'ye yükselirken; DTH'ların payı yüzde 46,9'dan yüzde 43,2'ye, diğer kuruluşlar mevduatının payı yüzde 7,6'dan yüzde 7,0'a, bankalar arası mevduatın payı da yüzde 3,4'ten yüzde 3,2'ye gerilemiştir. Getiri farkları ve beklentiler mevduatın tasarruf mevduatı ile DTH'lar arasında dağılımında belirleyici olmaktadır. 2004 yılında TL mevduat reel getiri sağlarken, DTH'larda getirinin negatif olması, mevduatın kompozisyonunu etkilemiştir.

II.5.3 BANKA GRUPLARININ MEVDUAT YAPISI

Banka grupları itibarıyla mevduat yapısı (kompozisyonu) farklı olduğundan, bu farkı daha somut biçimde ortaya koyabilmek için Tablo XV de düzenlenmiştir.

TABLO XV: Banka Gruplarının Mevduat Yapısı (%)

(31/12/2004)

<u>Mevduat Türü</u>	<u>Kamusal Ser.</u>	<u>Özel Ser.</u>	<u>Fon. Bank.</u>	<u>Yabancı Ser.</u>
Tasarruf Mevduatı	40,0	26,6	8,6	10,7
Resmi Kuruluşlar Mev.	7,4	0,2	—	—
Ticari Kuruluşlar Mev.	12,2	11,3	5,6	10,2
Bankalar Arası Mev.	1,6	3,2	55,1	24,0
Diğer Kuruluşlar Mev.	12,3	3,4	—	1,3
Döviz Tevdiat Hesabı	26,5	55,2	30,5	53,8
Altın Depo Hesabı	—	0,1	0,2	—
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TBB

TL tasarruf mevduatı daha çok kamusal sermayeli bankalarda toplanmıştır. Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı kamusal sermayeli bankalarda yüzde 40,0 düzeyine değin yükselirken, bu pay özel sermayeli bankalarda yüzde 26,6'ya, yabancı sermayeli bankalarda da yüzde 10,7'ye düşmektedir. Toplam tasarruf mevduatının yarıdan fazlası yüzde 52,7'si kamu bankalarında toplanırken, 46,2'si özel sermayeli bankalarda ancak yaklaşık yüzde biri yabancı sermayeli bankalara yönelmektedir. Buna karşı DTH'ların, banka grupları itibarıyla, mevduat yapısı içindeki payı özel bankalarda yüzde 55,2'ye yükselirken, kamusal sermayeli bankalarda yüzde 26,5'e gerilemektedir. DTH'ların mevduat içindeki payı yabancı sermayeli bankalarda yüzde 53,8 gibi yüksek düzeyde bulunmaktadır. 2004 yıl sonu itibarıyla, DTH'ların özel bankalarda yoğunlaştığı görülmektedir. DTH'ların yüzde 70,4'ü özel sermayeli bankalarda toplanmış iken, kamusal sermayeli bankaların DTH'lardaki payı yüzde 25,6 düzeyinde kalmaktadır. DTH'ların yaklaşık yüzde 4,0'ı yabancı sermayeli bankalara yönelmiştir.

Ticari mevduatın mevduat yapısı içindeki payı, banka grupları itibarıyla, belirgin farklılık göstermemektedir. Ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı kamusal sermayeli bankalarda yüzde 12,2 iken, özel sermayeli bankalarda yüzde 11,3, yabancı sermayeli bankalarda da yüzde 10,2'dir. Resmi kuruluşlar mevduatı ile daha çok vakıf, dernek, sendika, sosyal güvenlik kuruluşlarının mevduatından oluşan diğer kuruluşlar mevduatı, yasal düzenlemeler ve doğaları gereği kamusal sermayeli bankalarda toplanmaktadır. Bu nedenle mevduat yapısı içinde payları, kamusal sermayeli bankalarda diğer kuruluşlar mevduatının yüzde 12,3, resmi kuruluşlar mevduatının ise yüzde 7,4 düzeyindedir. Söz konusu mevduat türlerinin, özel bankalar ile yabancı sermayeli bankalarda payları son derece düşüktür.

Tablo XV, kamusal sermayeli bankalarla özel sermayeli bankaların mevduat yapılarının türler itibarıyla farklı olduğunu, yabancı sermayeli bankaların da mevduat yapılarının özel bankalara benzediğini ortaya koymaktadır.

II.5.4 MEVDUATIN HESAP BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE DAĞILIMI

Mevduatın, 2004 sonu itibarıyla, hesap büyüklüğü ve hesap adedine göre dağılımı Tablo XVI'da verilmiştir

TABLO VI: Mevduatın Büyüklüğe ve Hesap Adedine Göre Dağılımı 2004 (%)**Bin YTL – Milyar TL**

<u>Mevduat Büyüklüğü Dilimi</u>	<u>Hesap Sayısı</u>	<u>Hesap Sayısı İçinde Pay</u>	<u>Mevduat İçinde Pay</u>
0-10 bin YTL-Milyar TL	77.788.945	97,13	15,3
11-50 bin YTL-Milyar TL	1.692.447	2,11	20,1
51-250 bin YTL-Milyar TL	549.123	0,69	21,4
251-1.000 bin YTL-Milyar TL	43.988	0,05	11,7
1 Milyon üstü YTL-Trilyon TL	<u>12.785</u>	<u>0,02</u>	<u>31,5</u>
TOPLAM	80.087.288	100,0	100,0

Kaynak: BDDK

Tabloda izlenebileceği 2004 sonu itibarıyla bankalardaki mevduat hesap sayısı 80 milyonu aşkın olarak 80.087.288'dir. Hesap sayısının 18 yaşı aşkın nüfus sayısının üstünde oluşu, çok kişi ve kuruluşun aynı anda birden daha fazla hesap sahibi olduğunu göstermektedir. Çok sayıda banka hesap sayısı olmakla beraber bunların yüzde 97,13'ü en alt mevduat dilimi olan 0-10 bin YTL aralığında toplanmıştır. Hesap sayısının yüzde 97,0'ından daha fazlasının toplandığı bu mevduat dilimi, toplam mevduatın ancak yüzde 15,3'üne sahip bulunmaktadır. Buna karşı toplam hesap sayısının ancak onbinde 2'sinin toplandığı 1 milyon YTL üstü 12.785 hesap, toplam mevduatın yüzde 31,5 gibi en yüksek paya sahip olmaktadır.

Tablo XVI, Türkiye'de gelir ve servet dağılımının ne denli dengesiz olduğunu başka bir göstergesini oluşturmaktadır. Büyük hesap sahiplerinin, birden daha fazla hesabı olduğu düşünüldüğünde, dağılımın dengesizliği bu tablonun ortaya koyduğundan daha keskin olmaktadır.

II.6 BANKA ÖZKAYNAKLARI

2004 yıl sonu itibarıyla banka özkaynaklarının tutarı, banka grupları itibarıyla Tablo XVII'de verilmiştir.

TABLO XVII: Banka Özkaynakları (31/12/2004)

	<u>Tutar</u>		<u>Değişim (2004/2003) %</u>	
	<u>TL (Trilyon)</u>	<u>USD(Milyon)</u>	<u>TL</u>	<u>USD</u>
<u>Banka Grupları</u>				
I. Ticaret Bankaları	40.823	30.549	30,2	35,8
- Kamusal Sermayeli	10.068	7.534	5,2	9,6
- Özel Sermayeli	27.399	20.504	30,7	36,3
- Fon'daki Bankalar	1.273	952	...	...
- Yabancı Sermayeli	2.083	1.559	25,0	30,5
II. Mevduat Toplamayan Bank.				
(Kalkınma ve Yatırım Bank.)	<u>5.140</u>	<u>3.846</u>	<u>22,7</u>	<u>27,9</u>
TOPLAM	45.963	34.395	29,3	34,8

Kaynak: TBB

Not: Fon'daki bankanın özkaynağı eksi 848 trilyon TL'den 2004 yılında artı 1.273 TL'ye dönüştüğünden değişim oranı hesaplanmamıştır.

Bankaların özkaynakları anılan tarih itibarıyla 45.963 trilyon TL-milyon YTL-, cari USD değeri ile de 34.395 milyon USD'ye ulaşmıştır. Banka özkaynakları 2003 yıl sonuna göre cari fiyatlarla yüzde 29,3 oranında artarken, USD bazında artış, USD'nin TL karşısında değer yitirmesi nedeniyle, daha hızlı, yüzde 34,8 oranında olmuştur.

Özkaynak artış hızı ticaret bankalarında TL .bazında yüzde 30,2'ye ulaşırken, mevduat toplamayan kalkınma ve ticaret bankalarında yüzde 22,7 düzeyinde kalmıştır.

2004 yılında ticaret bankaları arasında da banka grupları itibarıyla özkaynak artış hızı farklı olmuştur. Özkaynak artışı, kamusal sermayeli bankalarda cari fiyatlarla dahi yüzde 5,2 gibi çok düşük düzeyde kalırken, hatta reel olarak azalırken, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 25,0, özel sermayeli bankalarda da yüzde 30,7 düzeyinde olmuştur. Kamusal sermayeli ticaret bankalarının dönem net karlarının artmış olmasına karşın, ödenmiş sermaye artışının çok sınırlı boyutta tutulması, Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı'nın ise azalması, özkaynak artışının düşük düzeyde kalmasına, reel olarak da azalmasına yol açmıştır. 2003 yılında ise gelişmeler farklı yönde olmuş, kamusal sermayeli ticaret bankalarının özkaynakları, özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalara göre çok daha hızlı artış göstermiş idi.

II.6.1 ÖZKAYNAK YAPISI

Bankalarda özkaynak üç ana ögeden; (i) ödenmiş sermaye, (ii) kar yedekleri (kardan ayrılan yedek akçeler), (iii) sermaye yedeklerinden (hisse senedi ihraç primi, menkul değerler değer artış fonu, yeniden değerlendirme fonu, ödenmiş sermaye enflasyon düzeltme farkı) oluşmaktadır. Dönem net karı bu tutara eklenmekte, geçmiş yıllar zararı ve varsa dönem net zararı bu tutardan indirilmektedir.

Bankaların toplu olarak özkaynak yapıları, 2004 yıl sonu itibarıyla 2003 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo XVIII'de gösterilmiştir.

TABLO XVIII: Bankaların Özkaynak Yapısı

Özkaynak	Tutar		Değişim (%) 2004/2003
	(Trilyon TL-Milyon YTL)		
	Aralık/2004	Aralık/2003	
Ödenmiş Sermaye	12.583,8	11.588,1	8,6
Kar Yedekleri (1)	3.790,0	(4.318,5)	...
Sermaye Yedekleri (2)	3.786,1	2.073,2	82,6
Enflasyon Düzeltme Farkı	14.521,9	16.839,5	(13,8)
Dönem Net Karı	<u>6.140,9</u>	<u>5.167,7</u>	<u>18,8</u>
TOPLAM	40.822,7	31.349,8	30,2

Kaynak: TBB

Not: Geçmiş yıl zararları, kar yedeklerinden indirilmiştir.

Enflasyon düzeltme farkı sermaye yedeklerinden çıkarılarak ayrıca gösterilmiştir.

Eksiler ( ) içinde gösterilmektedir.

2004 yıl sonu itibarıyla banka özkaynaklarının yüzde 30,8'i ödenmiş sermayeden, yüzde 9,3'ü kar yedeklerinden, yine yüzde 9,3'ü sermaye yedeklerinden, yüzde 35,6'sı enflasyon düzeltme farkından ve yüzde 15,0'ı da dönem net karından oluşmaktadır. Banka özkaynak yapısında 2003 yılına göre gözlenen farklar; (i) ödenmiş sermayenin özkaynak yapısı içindeki payının yüzde 37,0'dan yüzde 30,6'ya gerilemesi; (ii) kar yedeklerinin eksiden artıya dönüşerek özkaynakların yüzde 9,3'ünü oluşturması; (iii) menkul kıymetler değer artış fonunun artması nedeniyle sermaye yedeklerinde önemli bir artış olması; (iv) enflasyon düzeltme farkının azalması nedeniyle, bu hesabın özkaynaklar içindeki payının yüzde 53,7'den yüzde 35,7'ye düşmesidir. Kar yedeklerinde değişimin bir önceki yıl dönem net karının çok üstünde oluşu, enflasyon düzeltme fark hesabında azalış, bazı bankaların geçmiş yıllar zararlarını enflasyon fark hesabı ile kapattıklarını ya da azalttıklarını, mahsup yaptıklarını göstermektedir.

Bankaların özkaynak yapıları bir önceki yıla göre düzelmiş gözükmeyle beraber, özkaynakların yine önemli bir bölümünün enflasyon düzeltmesinden doğrudan ya da dolaylı biçimde kaynaklanması, sermaye yedeklerinin önemli bölümünün menkul kıymetler değer artış farkından oluşması, yapının çok sağlıklı olmadığını ortaya koymaktadır.

II.6.2 BANKALARIN SERBEST ÖZKAYNAKLARI ve ÖZKAYNAK YETERLİLİĞİ

Bankaların serbest özkaynakları ve özkaynakların varlık finansmanındaki payı, 2004 yıl sonu itibarıyla 2003 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo XIX'da verilmiştir.

TABLO XIX: Bankalarda Serbest Özkaynak ve Özkaynak Aktif Toplam Oranları

	(31/12/2004)			
	Tutar (Trilyon TL)	Değişim (2004/2003) (%)	Özkaynak Toplam Aktif (%)	Serbest Özkaynak Toplam Aktif (%)
Banka Grupları				
I. Ticaret Bankaları	18.542	61,0	13,8	6,3
- Kamusal Sermayeli	6.535	1,3	9,4	6,1
- Özel Sermayeli	9.273	79,0	15,6	5,3
- Fon'daki Bankalar	1.149	...	65,7	59,3
- Yabancı Sermayeli	1.585	30,7	20,1	15,3
II. Mevduat Toplamayan Bank.				
(Kalkınma ve Yatırım Bank.)	<u>4.707</u>	<u>24,1</u>	<u>45,4</u>	<u>41,6</u>
TOPLAM	23.249	51,9	15,0	7,6

Kaynak:TBB

TBB tarafından, özkaynaklar eksi duran varlıklar ve takipteki net alacaklar toplamı olarak tanımlanan bankaların serbest özkaynaklarının toplamı, bir önceki yıla göre yüzde 51,9 oranında artarak 23.249 trilyon TL-milyon YTL-'ye; serbest özkaynakların varlık (aktif) toplamına oranı da yüzde 6,1'den yüzde 7,6'ya yükselmiştir. TBB'nin serbest özkaynak tanımı dar kapsamlıdır. Özkaynaklardan, duran varlıklar ve takipteki net alacaklar (karşılıklar indirildikten sonra) dışında serbest özkaynak tutarına ulaşmak için en azından iştirakler, bağlı ortaklıklar, bağlı menkul kıymetler de indirilmelidir. Serbest özkaynak

hesabında iştirakler, bağılı ortaklıklar da indirilse, 2004 yılında banka serbest özkaynakları artmış, varlıklara oranı yükselmiştir.

Banka özkaynaklarının banka kaynakları içindeki ya da varlık finansmanındaki payı da yüzde 14,2'den yüzde 15,0'a yükselmiştir. Gerek özkaynakların gerek serbest özkaynakların toplam varlıklara oranının yükselmesi, finansal açıdan olumludur. Ancak bu bağlamda değerlendirme yapılırken, TBB'nin serbest özkaynak tanımının dar kapsamlı olduğu, banka özkaynaklarının önemli bir bölümünün enflasyon düzeltmesinden kaynaklandığı dikkatten kaçmamalıdır.

II.7 BANKA KAYNAKLARININ TL ve YABANCI PARA OLARAK DAĞILIMI

Banka kaynaklarının 2004 yıl sonu itibarıyla TL ve YP olarak dağılımı ya da yapısı 2003 yıl sonu ile karşılaştırmalı olarak banka grupları itibarıyla Tablo XX'de verilmiştir.

TABLO XX: Banka Kaynaklarının TL-YP Dağılımı

Banka Grupları	Tutar (Trilyon TL)				Dağılım Yüzde			
	2004		2003		2004		2003	
	TL	YP	TL	YP	TL	YP	TL	YP
I. Ticaret Bank.	176.379	118.746	135.679	103.806	59,8	40,2	56,7	43,3
- Kamusal	79.492	27.411	60.705	22.429	74,4	25,6	73,0	27,0
- Özel	89.292	86.645	67.138	75.133	50,8	49,2	47,2	52,8
- Fon'da	1.664	274	4.367	2.770	85,9	14,1	61,2	38,8
- Yabancı	5.931	4.416	3.469	3.474	57,1	42,9	50,0	50,0
II. Mev. Toplamayan								
Bank. (Kal. Yat. Bank.)	<u>7.047</u>	<u>4.280</u>	<u>5.971</u>	<u>4.294</u>	<u>62,2</u>	<u>37,8</u>	<u>58,2</u>	<u>41,8</u>
TOPLAM	183.426	123.026	141.650	108.100	59,9	40,1	56,7	43,3

Kaynak: TBB

2004 yılında, bir önceki yıla göre, bankalar genelinde TL kaynakların payı yüzde 56,7'den yüzde 59,9'a yükselirken, YP kaynakların payı yüzde 43,3'ten yüzde 40,1'e gerilemiştir. TL'nin 2004 yılında özellikle USD'ye göre değer kazanması, bankaların kaynaklarının TL-YP dağılımında etkili olmuştur.

Kamusal sermayeli ticaret bankaları daha ağırlıklı olarak TL kaynaklarla faaliyetlerini sürdürürken, özel sermayeli bankalarla yabancı bankalarda YP kaynakların payı görece olarak daha yüksektir. Kamusal sermayeli bankalarda kaynakların TL-YP dağılımı, yüzde 74,4 TL, yüzde 25,6 YP iken, özel bankalarda TL ve YP kaynaklar, yüzde 50,8 ve yüzde 49,2 olarak hemen hemen eşit ağırlıktadır. 2004 yılında tüm banka gruplarında TL kaynakların payı artmış, kamusal sermayeli bankalarda yüzde 73,0'dan yüzde 74,4'e ve özel sermayeli bankalarda yüzde 47,2'den yüzde 50,8'e, yabancı bankalarda yüzde 50,0'dan yüzde 57,1'e, mevduat toplamayan bankalarda da yüzde 58,2'den yüzde 62,2'ye yükselmiştir.

TL kaynakların payının yükselmesine karşı yabancı para kaynakların payı azalmıştır.

II.7.1 BİLANÇO İÇİ YABANCI PARA POZİSYONU

Bankaların bilanço içi yabancı para pozisyonu (YP Aktif – YP Pasif) banka grupları itibarıyla 2004 yıl sonu itibarıyla 2003 ile karşılaştırmalı olarak Tablo XXI'de verilmiştir.

TABLO XXI: Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu

<u>Banka Grupları</u>	Net Pozisyon (Milyon USD)	
	<u>2004</u>	<u>2003</u>
I. Ticaret Bankaları	(1.969)	(88)
- Kamu Bankaları	506	319
- Özel Bankalar	(2.340)	(519)
- Fon'daki Bankalar	...	(3)
- Yabancı Bankalar	(135)	115
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bank.		
(Kalkınma ve Yatırım)	<u>113</u>	<u>54</u>
TOPLAM	(1.856)	(34)

Kaynak: TBB

Bankaların döviz pozisyon açıklarını görebilmek ve kur risklerini belirlemek açısından, bilanço içi yabancı para pozisyonunun incelenmesi önem taşımaktadır. Bankaların döviz pozisyon açıkları Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin ana nedeni olmamakla beraber, tetikleyicisi olmaktadır. Bankacılık sektörünün bilanço içi pozisyon açığı, YP Aktif eksi YP Pasif 2003 yıl sonunda 34 milyon USD gibi ihmal edilebilir bir boyuta inmişken, 2004 yılı sonunda yeniden 1.856 milyon USD'ye yükselmiştir.

2004 yılında kamusal sermayeli ticaret bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının (mevduat kabul etmeyen bankaların) döviz pozisyon fazlaları artarken, özel bankalarla yabancı bankaların pozisyon açıkları büyümüştür. Gerçekten kamusal sermayeli ticaret bankalarının döviz pozisyon fazlası 506 milyon USD'ye, kalkınma ve yatırım bankalarının da 113 milyon USD'ye yükselirken, özel ticaret bankalarının pozisyon açıkları 519 milyon USD'den 2.340 milyon USD'ye çıkmıştır. Yabancı ticaret bankaları, 2003 yıl sonu itibarıyla 115 milyon USD döviz pozisyon fazlası verirken, 2004 yılında fazla, 135 milyon USD pozisyon açığına dönüşmüştür. Özellikle USD'nin değer yitirmesi, TL faizinin yabancı para faizinden yüksek oluşu, özel ve yabancı bankaları faiz arbitrajına yöneltmiş, söz konusu bankalar yabancı para ile borçlanarak TL araçları plase etmişlerdir.

II.8 BANKALARIN KAR-ZARAR ve GELİR-GİDER DURUMU

Bankaların 2004 yılı faaliyet sonuçları, dönem net kar ve zararı olarak, önceki dönemle karşılaştırmalı olarak Tablo XXII'de verilmiştir.

TABLO XXII: Bankaların Dönem Net Kar ve Zararı

<u>Banka Grupları</u>	2004		2003		Değişim (%)	
	<u>TL (Trilyon)</u>	<u>USD (Milyon)</u>	<u>TL (Trilyon)</u>	<u>USD (Milyon)</u>	<u>2004/2003</u>	
I. Ticaret Bankaları	6.141	4.595	5.167	3.709	18,9	23,9
- Kamu Bankaları	2.682	2.007	1.790	1.285	49,8	56,2
- Özel Bankalar	2.825	2.114	2.917	2.094	(3,2)	1,0
- Fon'daki Bankalar	386	289	274	196	40,9	47,4

- Yabancı Bankalar	247	185	186	134	32,8	38,1
II. Mevduat Toplamayan Bank.						
(Kalkınma ve Yatırım)	<u>315</u>	<u>236</u>	<u>443</u>	<u>318</u>	<u>(28,9)</u>	<u>(25,8)</u>
TOPLAM	6.456	4.831	5.610	4.027	15,1	20,0

Kaynak: TBB

Bankaların toplu net karları (vergi karşılığı ayrıldıktan sonra) 2004 yılında 2003 yılına göre TL bazında yüzde 15,1, USD bazında da yüzde 20,0 oranında artarak 6.456 trilyon TL -milyon YTL-'ye, 4.831 milyon USD'ye yükselmiştir.

2004 yılında ticaret bankalarında toplu net kar, TL olarak yüzde 18,9, USD olarak da yüzde 23,9 oranında artarken, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 28,9 oranında azalmıştır.

Ticaret bankalarında da banka grupları itibarıyla kardaki gelişmeler farklı yönlerde ve oranlarda olmuştur. TL bazında kamusal sermayeli bankalarda dönem net karı yüzde 49,8 oranında yabancı sermayeli bankalarda yüzde 32,8 oranında artarken, özel sermayeli ticaret bankalarında cari fiyatlarla dahi yüzde 3,2 oranında azalmıştır.

2004 yılında banka karlarındaki artış hızının 2003'e göre belirgin biçimde yavaşlaması, sektördeki reel kar artış hızının sınırlı boyutta kalışı, banka karlılık oranlarında düşüşe yol açmıştır. Bir önceki yıla göre özkaynak karlılığı (Dönem Net Karı/Özkaynak oranı) yüzde 15,8'den yüzde 14,0'a, varlık karlılığı da (Dönem Net Karı/Varlık Toplamı oranı) yüzde 2,2'den yüzde 2,1'e gerilemiştir. Ancak karlılık performansı banka grupları itibarıyla farklı olmuştur. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında özkaynak ya da özsermaye karlılığı yüzde 18,7'den 26,6'ya, varlık karlılığı da yüzde 2,2'den yüzde 2,5'e yükselirken; özel sermayeli bankalarda özkaynak karlılığı yüzde 13,9'dan yüzde 10,3'e, varlık karlılığı da yüzde 2,1'den yüzde 1,6'ya gerilemiştir. Yabancı ticaret bankalarında ise karlılık oranlarındaki değişim sınırlı boyutta kalmış, özkaynak karlılığı yüzde 11,2'den yüzde 11,9'a yükselirken, varlık karlılığı yüzde 2,7'den yüzde 2,4'e gerilemiştir.

Bankaların başlıca gelir ve gider kalemlerinde gelişmeler, Tablo XXIII'te toplu olarak ve bir önceki yıla karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Banka kredilerinde yüzde 57,5'e varan artışa karşın, faizlerdeki düşüş, bankaların toplam faiz gelirlerinde cari fiyatlarla dahi ancak yüzde 4,1 oranında artışa olanak vermiştir. Faiz hadlerindeki düşüş etkisini faiz giderlerinde de göstermiş, faiz giderleri yüzde 17,5 oranında azalmıştır. Faiz gelirleri sınırlı ölçüde artarken, faiz giderlerinde hızlı düşüş, net faiz gelirlerinin yüzde 57,1 oranında artırmıştır.

TABLO XXIII: Bankaların Başlıca Gelir Gider Kalemleri (2004)

	Tutar		Değişim (%)
	TL (Trilyon)	USD (Milyon)	TL
Faiz Gelirleri	40.409	30.240	4,1
Faiz Giderleri (-)	22.731	17.011	(17,5)
Net Faiz Geliri	17.678	13.229	57,1
Net Ücret Kom. Geliri	3.966	2.968	47,7
Temettu (Kar Payı) Geliri	22	16	63,4
Net Ticari Kar	2.302	1.723	(65,4)

*Sermaye Piyasası İşlem K.	1.814	1.358	(63,9)
*Kambiyo Karı	488	365	(70,1)
Diğer Faaliyet Gelirleri	2.340	1.751	(16,1)
Faaliyet Gelirleri Top.	26.308	19.687	12,4
Faaliyet Giderleri (-)	14.688	10.992	4,3
*Personel Giderleri	4.654	3.483	16,5
*Kredi ve Diğer Al. Kar.	3.676	2.751	7,5
*Diğer Faaliyet Giderleri	6.358	4.758	(4,8)
Faaliyet Karı	11.620	8.695	24,6
Bağlı Ortaklık ve İştirakler K/Z	526	394	58,4
Net Parasal Pozisyon K/Z	(3.060)	(2.289)	(88,3)
Vergi Öncesi Kar	9.086	6.800	13,1
Vergi Karşılığı (-)	(2.647)	(1.981)	(8,7)
Vergi Sonrası Olağanüstü K/Z	<u>17</u>	<u>12</u>	<u>68,4</u>
Net Dönem Karı	6456	4831	15,1

Kaynak: TBB

Not: Eksi ve Azalışlar ( ) gösterilmektedir.

Net ücret komisyon gelirleri yüzde 47,7 oranında artan bankaların, sermaye piyasası işlem karları yüzde 63,9, kambiyo karları da yüzde 70,1 oranında azalmıştır. Bankaların diğer faaliyet gelirlerinin de, bir önceki yıla göre yüzde 16,1 oranında azalmasına karşın, toplam faaliyet gelirleri, net faiz gelirleri ile ücret ve komisyon gelirlerinin artması sonucu, yüzde 12,4 oranında artmıştır.

Bankaların faiz dışı faaliyet giderlerinde artış, personel giderlerinde yüzde 16,5 oranında artışa karşın, diğer faaliyet giderlerinin azalışı sonucu, yüzde 4,3 oranında kalmıştır. Faaliyet karındaki artış, faiz dışı faaliyet giderlerindeki artışın çok sınırlı düzeyde kalması sonucu, yüzde 24,6'ya yükselmiştir.

Bankaların parasal varlıkları parasal yükümlülüklerinden fazla olduğundan, enflasyon dönemlerinde bankalar net parasal pozisyon zararına uğramaktadırlar. Daha açık bir deyişle enflasyon nedeniyle parasal varlıklarda değer kaybı, parasal borçların reel olarak hafiflemesinin sağladığı kazançtan daha yüksek olmaktadır. Bankaların net parasal pozisyon zararları bir önceki yıla göre yüzde 88,3 oranında artış göstermiş, bunun sonucu vergi öncesi kardaki artış oranı, yüzde 13,1 olarak, faaliyet karı artış oranının çok altında gerçekleşmiştir. Bankaların 2004 yılında vergi yüklerinin hafiflemesi, yüzde 13,1 oranında artan kara karşın vergi karşılığının ancak yüzde 8,7 oranında artış, net dönem karında yüzde 15,1 oranında artışa olanak vermiştir. TEFE'de yıllık ortalama artışın yüzde 11,1 olduğu dikkate alındığında, 2004 yılında bankalarda reel kar artışının, vergi yükündeki hafiflemeye karşın, yüzde 3,5 düzeyinde kaldığı görülmektedir.

II.9 BİLANÇO DIŞI İŞLEMLER

Bankaların bilanço dışı işlemleri, verdikleri gayri nakdi kredilerin, vadeli işlemlerin, repo, swap, türev finansal araçların yaygınlaşması, taahhütlerin artması nedeniyle hızlı artış göstermektedir. Artık bilanço dışı bankacılıktan veya bilanço altı bankacılıktan söz edilmektedir.

Bankaların 2004 yılındaki bilanço dışı işlemleri, 2003 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo XXIV'te verilmiştir.

Bankaların gayri nakdi kredileri (bankaların, risk üstlenerek, bankadan kaynak çıkışı olmadan sağladıkları iş ya da finansman olanakları) 2004 yılında yüzde 19,4 oranında artarak 55.704 trilyon TL –milyon YTL-'ye yükselmiştir. Bankaların gayri nakdi kredilerinin nakit kredilerine oranı yüzde 54,0 gibi göreceli olarak düşük düzeyde bulunmaktadır. Gayri nakdi krediler için dış ticaretteki gelişmelere koşut (paralel) olarak kabul kredilerinde ve akreditiflerde artış sırasıyla yüzde 24,5 ve yüzde 28,0 olarak daha yüksek düzeydedir. Bankaların vadeli işlemleri, türev finansal araçlara ilişkin olarak yaptıkları bilanço dışı işlemlerdeki artış da yüzde 13,8 gibi düşük düzeyde kalmıştır.

TABLO XXIV: Bilanço Dışı İşlemler

Milyon TL-Trilyon TL

<u>İşlem Türü</u>	<u>Aralık/2003</u>	<u>Aralık/2004</u>	<u>Değişim (%)</u> <u>2004/2003</u>
A. Gayri nakdi Krediler	46.650	55.704	19,4
- Teminat Mektupları	32.126	38.655	20,3
- Kabul Kredileri	2.290	2.852	24,5
- Akreditifler	8.911	11.408	28,0
- Garanti ve Kefaletler	3.180	2.685	(15,6)
- Diğer	143	104	(27,1)
B. Taahhütler	53.348	85.051	59,4
C. Vadeli İşlemler ve			
Türev Finansal Araçlar	<u>34.235</u>	<u>38.971</u>	<u>13,8</u>
TOPLAM	134.233	179.726	33,9

Kaynak: BDDK

SONUÇ

2004 yılında bankacılık sektörü, ekonominin genelinden daha hızlı büyümüştür. Cari fiyatlarla toplam varlıkları yüzde 22,7, toplam mevduat yüzde 22,7, nakit kredileri yüzde 47,5 ve özkaynakları da yüzde 29,3 oranında artmıştır. Toplam aktif büyüklüğü 306,5 katrilyon TL –milyon YTL-'ye, USD bazında 229,3 milyar USD'ye ulaşmış, Banka Varlıkları (Aktifleri)/GSMH oranı yüzde 71,5'e yükselmiştir. Mevduat/GSMH oranı da yüzde 24,0 olmuştur. Bankacılık sektöründeki bu gelişmeye karşın, ulaşılan boyut, dünyada orta gelirli ülkelerin alt gelir grubunun ortalama değerlerinin, ölçülerinin dahi altında kalmıştır.

2004 bankacılık sektöründe hızlı büyüme daha çok kamusal sermayeli ticaret bankalarından kaynaklanmıştır. Söz konusu bankaların toplam mevduatta payları yüzde 38,0'dan yüzde 42,0'a, toplam krediler içindeki payı da yüzde 20,0'dan yüzde 22,6'ya, çalışanlar sayısındaki payı da yüzde 32,0'dan yüzde 32,2'ye yükselmiştir. Bu gelişmede fon yönetimindeki Pamukbank'ın T. Halk Bankası ile birleştirilmesi de bir ölçüde etkili olmuştur.

Bankacılık sektöründe 1999 krizi sonrası gözlenen şube ve çalışan sayısındaki azalış eğilimi 2004 yılında yön değiştirmiş, şube sayısı yüzde 2,3, çalışan sayısı da yüzde 3,2 oranında artmıştır.

Bankacılık sektöründe bu gelişmelere karşın gelecekte sorun doğurabilecek, sorun çekirdeği göstergeler dikkatlerden kaçmamalıdır. Bunlar satır başlıkları olarak şöyle özetlenebilir:

- Bankaların mali performansları iyileşmemiş, reel kar artışı sınırlı boyutta kalmış, özel bankalarda karlılık oranları düşmüş, sağlanan kar kaynağa dönüştürülememiştir.
- Bankalarda, özel bankalarda döviz pozisyon açıkları yeniden büyüme eğilimi içine girmiştir.
- Finansmanda özkaynak katkısının hafifçe yükselmesine karşın; banka özkaynaklarının önemli bir bölümünün enflasyon düzeltmesinden kaynaklanması, özkaynak yeterliliği ve sağlıklı yapı sorununun çözülemediğini göstermektedir.
- Banka kredilerinde hızlı artış, daha çok tüketici kredileri ve kredi kartlarından kaynaklanmıştır. Tüketici gelirlerinde kararlı bir gelişme olmaması durumunda, bu kredilerin donuklaşması, takibe alınması olasılığı artar.
- Bankaların likidite riski, faiz riski, kur riskine karşın yeterli önlemleri almadıkları görülmektedir. Ekonomide bir durgunluk, olumsuz yönde beklentiler, daha hafif de olsa 1999 ve 2001 krizlerine benzer sonuçlar doğurabilir.